

Mit adottt nekünk az EU?

Kerekasztal a 20 éve tartó magyar EU-s tagság gazdasági és társadalmi hatásairól

Összefoglaló

Magyarország Európai Unió csatlakozásának 20. évfordulója alkalmából szervezett műhelykonferenciát a Mathias Corvinus Collegium Vállalkozáskutatói Műhelye és Európai Tanulmányok Műhelye, amelyen 36 közgazdász, társadalomtudós és közpolitika-szakértő vett részt. A rendezvény három magyar és egy angol nyelvű kerekasztal-beszélgetésből állt.

A kerekasztal-beszélgetések három fő kérdés alapján zajlottak:

1. Változások • Milyen hatással volt az EU -csatlakozás a magyar vállalatokra és polgárookra? Mely integrációs tényezők okozták ezeket a változásokat?
2. Előnyök és kihívások • Melyek az EU -hoz való csatlakozás legjelentősebb előnyei és lehetőségei, valamint költségei és kihívásai Magyarország számára?
3. Elvárások és valóság • Megfelel-e a 20 éves uniós tagság története az eredeti várakozásoknak? Milyen váratlan pozitív és negatív következményekkel járt?

Mit adott nekünk az EU?

A rendezvényen a résztvevők arra is keresték a választ, hogy mi az EU tagságunk esszenciája, vagyis egy parafrázissal élve: mit adott nekünk az európai unió? Az összefoglaló gerincét ezek a folyamatok, események adják:

Európai identitást • euroatlanti integrációt • konvergenciát • erős versenykörnyezetet, európai piacot • gazdasági szerkezetváltást • tulajdonvesztést • a négy tényező szabad mozgását • új társadalmi törésvonalakat • egységes szabályozási kultúrát és intézményrendszert • európai térben való gondolkodást • felzárkózási forrásokat • agrár szektor felemás fejlődését • területi egyenlőtlenségek változását • be nem teljesült elvárásokat • nemzetegyesítést • békét.

Európai identitás, integráció és rendszerváltás

Az EU csatlakozás folyamatát kezdetektől végig kísérő szakértők az integrációban a legfontosabbnak Magyarország európai identitásának helyreállítását tartották. Hangsúlyozták, hogy amikor magunk dönthettünk arról, milyen integrációban szeretnénk részt venni, egyértelműen Európa szerves részének tekintettük magunkat. Ez egybe esik a '89-90-es rendszerváltoztatás külpolitikai céljaival is.

Történelmi távlatban fontos hangsúlyozni, hogy az EU csatlakozás nem választható el a rendszerváltástól és az azt követő 1990-2004-es felkészülési időszakról. Az euroatlanti csatlakozás reménye miatt ez egy rendkívüli, konszenzuális időszak volt a magyar politikának és történelemnek. 2004-re a gazdaság belső szerkezetében, tulajdonosi viszonyaiban, üzleti kapcsolataiban olyan mértékben összekapcsolódott az Európai Unióval, hogy a csatlakozásnak nem volt alternatívája.

A '90 utáni gazdasági szerkezetváltás ugyanakkor rendkívül sok negatív gazdasági és társadalmi hatással is járt. A beáramló külföldi tőke erőteljes hazai tulajdonvesztéshez vezetett, miközben a helyi vállalkozások erős versenyhelyzetbe kerültek. Stabilan fennmaradt a multik és a magyar tulajdonú vállalatok közötti termelékenységi különbség. Ez trend a régió többi országához, és a nyugat-európai országokhoz hasonló.

Konvergencia

Az euroatlanti integráció pozitív hatásai legáltalánosabban a felértékelődéssel, a növekedéssel és a jólét emelkedésével írhatók le. Jelentősen felértékelődött az összes termelési tényező, az országban található jószág, és az emberi munka. A legtöbb vélemény szerint a felértékelődés, a növekedés és a jólét elsősorban a gazdasági összekapcsolódás miatt következtek be.

A magyar felzárkózás megítélése a csatlakozáskori várakozásokhoz képest kedvezőtlen, de a régió velünk egyidőben csatlakozott országaihoz mérve az eredményeket, már eltérő értékelések fogalmazódnak meg. Van, aki az egy főre eső vásárlóerőparitáson mért GDP mutató tagállamok közötti sorrendje alapján relatív hanyatlási vagy stagnálási történetnek látja a magyar konvergenciát. Mások arra hívták fel a figyelmet, hogy az EU-csatlakozástól a 2008-as válságig tartó közti rövid időszakot leszámítva, összességében a régiós átlaghoz hasonlóan teljesítettünk. A konvergencia szempontjából is fontos azt látni, hogy az uniós tagság nem megoldás a problémákra, hanem egy lehetőség. Ezzel lehet jól és rosszul is élni. A kettőezres évek magyar gazdaságpolitikája bebizonyította, hogy a növekedés szempontjából el lehet vesztegetni akár egy évtizedet is, a konvergencia nem következik be magától.

Gazdasági szerkezetváltás, erős versenykörnyezet, európai piac

A hazai gazdaságban és politikában volt egy erős hit a lineáris fejlődésben. A gazdasági fejlődés összefüggött olyan kényszerpályákkal, mint a privatizáció és a külföldi tőke bevonása. Mindez erőteljes tulajdonvesztéshez vezetett a magyar gazdaságban.

3 Mindeközben a magyar vállalkozások erős versenyhelyzetbe kerültek az európai piac megnyílásával. Természetesen az élesedő verseny hosszútávon a helyi vállalkozásokra is innovációs és fejlődésserkentő hatással van, azonban nem minden cég képes tartani a lépést.

A hazai vállalati teljesítmény kétségtelenül növekedett, ugyanakkor a külföldi tulajdonú vállalatok termelékenyebbek itthon, mint a magyar tulajdonúak. Ez részben a vállalati struktúra, a gazdaságos méret és az összetételhatás következménye, de nyilván a menedzsment ismeretek közötti különbségnek is hozzájárulnak a lemaradáshoz. Kutatások szerint, ez a helyzet Lengyelországra, Csehországra is teljes mértékben igaz. Kialakult az európai uniós munkamegosztáson belül egy centrum-periféria viszony, amin belül mi a periférián vagyunk.

Egységes szabályozási és intézményi kultúra

Az államigazgatás intézményrendszerének sok meghatározó alaprendszerét nagyrészt az Európai Uniónak köszönhetjük. Önmagában az egységes szabályozás is komoly országhoz tartozó csökkenést is hozott a számunkra, amit ugyanakkor nem könnyű számszerűsíteni. Ahogy az egész Unióban, úgy nálunk is a közpolitikai döntéshozatal centralizációja figyelhető meg a különböző fejlesztési programok és a nagybefektetők megjelenése következtében.

Négy tényező szabad mozgása

Az Európai Unió által hozott pozitív változások közül a mindennapi életben a leggyakrabban a négy tényező (áru, tőke, munkaerő, szolgáltatások) szabad áramlásával találkoztak a magyar emberek. Talán a leglátványosabb szabadság valóban a munkaerő szabad mozgásában, a

letelepedés szabadságában valósult meg. Ezt egyrészt jó érzés megélni, másrészt azonban hamar kiütközött a centrum elszívó ereje. Még nem dőlt el a kérdés, hogy az EU tagság Magyarországon a társadalmi felzárkózást, vagy éppen a társadalom szétszakadását segíti-e elő.

Társadalmi hatások

Az európai uniós csatlakozás miatt bekövetkezett értékvtáltások, a megnyíló munkaerőpiac következtében új törésvonalak jöttek létre a magyar társadalomban. Ilyenek pl. a nyelvtudásbeli, végzettségbeli generációs vagy a területi törésvonalak.

A csatlakozás hatásai közül nekünk, magyaroknak különösen fontos a nemzetegyesítés. Most már nem útlevelel kell sorban állni a határon, új hidak, határátkelők nyíltak, olyan együttműködések lehet működtetni a szomszédos országok magyarságával, amire korábban nem volt lehetőség. Nem csak az európai térség nyílt ki számunkra szélesebb értelemben, hanem a kárpát-medencei és a határon túli magyar területek régiószervezése, térségfejlesztése is. Volt ugyanakkor olyan vélemény is, hogy az emberek és a tényezők szabad mozgása nem biztos, hogy valóban elősegíti a külhoni magyarság megmaradását.

Kritikus pontok – fejlesztéspolitika, kohéziós források

A kohéziós források felhasználásának hatékonyságával kapcsolatban a legtöbb hozzászóló kritikákat fogalmazott meg. Van, aki szerint a Bizottság által megfogalmazott kohéziós elvekkel, stratégiai elképzelésekkel, eljárási szabályokkal nem lenne baj, a probléma a megvalósításban jelentkezik. Egy másik hozzászóló a fejlesztéspolitika és a megvalósítás terén egyaránt hiányzó versennyel indokolta, hogy a fejlesztési programok nem működnek jól. Megint mások azon az állásponton voltak, hogy a járadékvadász magatartás nem a fejlesztéspolitikai hibákból, hanem a támogatási rendszer immanens logikájából fakad.

A kritikákkal ellentétes véleményt képviselnek azok, akik szerint a kohéziós támogatások az ország méretéhez képest olyan kis méretet jelentenek, hogy nem is reális érdemi hatást elvárni tőlük. Többen azt is vitatták, hogy az európai uniós források többségét rosszul használtuk volna fel. Sokszor a nem közvetlenül értékteremtő beruházásra költött forrás (pl. egy falusi járdafelújítás) is járhatott áttételesen növekedést serkentő következményekkel. A magyarországi növekedési hatásonál erősebb eredményeket más országokban sem lehet megfigyelni. De még ha igaz is lenne, hogy rosszul költöttük el a fejlesztési forrásokat, azok a tőkeellátottság, a bérnövekedés, a fizetési mérleg kiegyensúlyozása szempontból annyira fontos hatást fejtettek ki, hogy a mérleg velük kapcsolatban egyértelműen pozitív.

Vállalkozásfejlesztés

Több hozzászóló szerint a jelentős fejlesztési forrásfelhasználás a vállalkozásfejlesztés területén nem váltotta be teljesen a hozzá fűzött reményeket. A támogatások révén a legnyilvánvalóbb felzárkózás a közúti közlekedési és a digitális infrastruktúra területén látszik. A humán erőforrás-fejlesztés eredményei is elmaradnak a várakozásoktól, azonban ezen a területen is jelentős eredményeket lehetne elérni.

Az elmúlt 20 év fejlesztéspolitikai nyertesei elsősorban a vidéki kkv-k lettek, ők részesültek a legtöbb támogatásból. A nyertes vidéki kkv-kon belül is külön ki kell emelni az agrárvállalkozókat. A jelentős támogatások hozzájárultak a kapacitások bővítéséhez és a technológiai fejlesztéséhez, azonban gyengítették az innováció és a termelékenység piaci ösztönzőit.

Agrárium

Az élelmiszergazdaság számára az EU-csatlakozás elhozta a régóta hiányzó kiszámíthatóságot, az élelmiszertermékek fogyasztói számára pedig egy rendkívül széles termékrepertoárt. A folyamatok mögött azonban öldöklő verseny bontakozik ki az értéklánc minden szintjén. Az európai élelmiszerkiskereskedelmi és élelmiszergazdasági koncentráció erős, és egyre tovább erősödik.

A bécsi cukrászda – be nem teljesült várakozások

A csatlakozás plakátján az állt: „Nyithatok-e Bécsben cukrászdát?”. 20 év után elmondhatjuk, hogy a jogi lehetőség ugyan megvan rá, de kevesen nyitottak cukrászdát Bécsben – ha azt vártuk, hogy Ausztriához zárkózunk fel, ez nem teljesült. Egyes hozzászólók szerint azonban ez a kiindulási pont problémás, az önképünk torzulásához vezet, ha Ausztriához mérjük magunkat. Ugyanis szomszédunk messze nem átlagos tagállam, hanem az EU-átlag 120-130%-án áll a fejlettségben.

5 A két évtized nagy tanulsága egyrészt, hogy mindenért meg kell küzdeni. A gazdasági lehetőségért, az ellátási láncba kerülésért, a láncban való feljebb lépésért, és most már nem csak belső, hanem külső versenytársakkal is. Ezzel kell fizetni a megnyíló lehetőségekért.

Az Unióval kapcsolatos be nem teljesült várakozásokhoz hozzátartozik, hogy a mostani Unió nem ugyanaz, mint amibe beléptünk. Nagymértékű hatalomátrendeződés zajlott le az EU-n belül, Magyarország különböző kormányaival és más országokkal szemben látványosan megmutatkoztak a kettős mércék. Van, aki szerint az EU keményebb fellépését látva, hasznosabb lenne az uniós többséghez jobban igazodó irány. Mások szerint, hogy azok az álláspontok, amelyek miatt Magyarországot pl. támogatásmegvonással büntetik, legitim vélemények, amelyeket saját demokratikusan elvei alapján tiszteletbe kellene tartania az uniós intézményrendszernek – ennek kiharcolása stratégiaileg fontos feladat.

Európai térben való gondolkodás

Az európai integráció a kilencvenes évek transzformációs válsága után teljesen új politikai, gazdasági, társadalmi dimenzióba helyezte Magyarországot és a magyar társadalmat. Sokkal hangsúlyosabbá vált az európai politikai dimenzió a magyar politikai vitákban. Az életünket befolyásoló jogszabályok nagy részét nem nemzetállami, hanem uniós szinten hozzák meg. A külpolitikában is egyre mérvadóbb az Unió álláspontja, ha sikerül azt kialakítani. Mindegyik nemzetállamot korlátozza az európai uniós közös tér, másfelől versenyt is generál közöttük, akárcsak az európai centrumterületek és a periféria között.

Nemzetegyesítés

A csatlakozás hatásai közül nekünk, magyaroknak különösen fontos a nemzetegyesítés. Most már nem útlevéllal kell sorban állni a határon, hanem gyorsan, kiszámíthatóan át lehet jutni a szomszédos országokba. Új hidak vannak Duna fölött, együttműködések lehet működtetni a szomszédos országok magyarságával. Nem csak az európai térség nyílt ki számunkra szélesebb értelemben, hanem a kárpát-medencei és a határon túli magyar területek régiószervezése

A gazdasági befektetések, a kulturális kapcsolatok, a személyes kapcsolatok tekintetében is teljesen másképp működik ma a Kárpát-medence és azon belül a magyar közösségek kapcsolati hálója, mint 2004-et megelőzően. Ez nem lenne ilyen intenzív, és nem lennének ezek lehetőségek, hogyha a szomszédaink - Ukrajna és Szerbia kivételével - nem lennének az Európai Unió tagjai.

Béke

Stratégiai szempontból az Európai Unió béke idején kiszámíthatóan és szabálykövetően tudott működni. Az Európai Unió alapvetően egy békeprojekt volt - egyik legfontosabb hatása, hogy a tagok 80 éve nem háborúznak egymással Európában. Fokozatosan létrejött egy közös kommunikációs és politikai tér, ami meghatározó a régióban.

Az EU szerepe – egy másik nézőpont

Egy résztvevő a közösségi választások elmélete alapján annak a véleményének adott hangot, hogy az EU-s tagság nem képes más pályára állítani a résztvevő országokat, mert az a globális, regionális és lokális politikai és gazdasági folyamatok formálta döntések határozzák meg. Ezekre a pályákra az EU csak ráerősíteni vagy gyengíteni tud, de az irányokat, főbb jellemzőket az adott ország társadalmi, gazdasági viszonyai és intézményei határozzák meg. Véleménye szerint, ezt alátámasztják alá a régi tagállamok eltérő fejlődési pályái.

Az EU jövője

Volt olyan vélemény, amely szerint az Unió az innovációs és a gazdasági lecsúszás, a fejlődő országok túlnépesedése, belső demográfiai problémák, a Föld erőforrásainak kimerülése és a klímaváltozás időzített bombáján ül, amire egyelőre nincsenek megfelelő válaszai. Viszont a teljes kép része, hogy az Európai Unió gazdasága a saját szociális modellje alapján működik, ami miatt élhetőbbek az integráció országai, és messze nem jövő nélküli az integráció.

A Századvég kutatása szerint az európai közvélemény ma is nagymértékben támogatja az Európai Uniót, mint ethoszt, mint eszmét, mint gondolatot, mint jövőképet. Ugyanakkor rendkívül kritikus az Európai Unió irányításával kapcsolatban. Napjaink turbulens időszakában felértékelődik az alkalmazkodóképesség, de ebben az EU nem vizsgálják jól.

Magyarország és az EU

Az EU-val való problémákat hangsúlyozók is egyetértettek azzal, hogy ha nem lennénk az integráció tagjai, az elmúlt időszak válságai ugyanúgy elértek volna bennünket, miközben a döntéseket még annyira sem tudtuk volna befolyásolni. Sok olyan konfliktusunk van jelenleg

az EU-val, amelyek akkor is megjelenéne, ha nem lennének EU tagok – csak kevesebb lehetőségünk lenne a nemzeti érdekeink érvényesítésére.

Nagyon fontos feladat tisztán látni, miben lehet az EU-hoz képest önállóan mozogni, és miben nem. Magyarország geopolitikailag hídszerepet szeretne játszani az EU és a külső világ között. Kérdés azonban, hogy a világ hatalmi struktúrájának változása közepette ez hogyan valósítja ezt meg.

A résztvevők egyetértettek abban, hogy mind Magyarország, mind az unió számára fontos a hazai és az EU-s érdekek, értékek összhangját jobban szolgáló intézmény- és szakpolitikai rendszer kialakítása. Abban vita volt, hogy ezt korunk geopolitikai-gazdasági-társadalmi folyamatai nehezebbé vagy könnyebbé teszik. Valamint az Unió és a meghatározó európai hatalmak vagy Magyarország lépéseinek megítélésében sem született egyetértés.

A kerekasztalbeszélgetések háttéréről

A magyar EU-csatlakozás 20. évfordulója alkalmából szervezett műhely-konferenciát a Mathias Corvinus Collegium Vállalkozáskutatói Műhelye és Európai Tanulmányok Műhelye rendezte, amelyen 36 közgazdász, társadalomtudós és közpolitika-szakértő vett részt. A rendezvény a csatlakozás gazdasági és társadalmi hatásait elemezte, a várakozásokat és a megvalósult eredményeket vetette össze, illetve a jövőbeli kihívásokat tekintette át az MCC Közgazdasági Iskolájának a rendszerváltás utáni időszak társadalmi és gazdasági folyamatait vizsgáló kutatása keretében. Az esemény megszervezésében fontos inspirációt jelentett Baráth Etelének, korábbi európai ügyekért felelős miniszternek, a Magyar Közgazdasági Társaság Fejlesztéspolitika Szakosztálya elnökének kezdeményezése, hogy a Magyar Közgazdasági Társaság és a hozzá kapcsolódó szakmai műhelyek az EU -csatlakozás 20. évfordulójáról egy sokszínű, tartalmas vitasorozattal emlékezzenek meg.

A résztvevők egyetértettek abban, hogy az európai unióhoz kötődő témákban erősek a véleménykülönbségek, de ez nem szabad, hogy elbátortalanítson a tartalmas, mély viták folytatásától. A kerekasztalbeszélgetésen a cél az aktuálpolitikai kérdéseknél mélyebb rétegek feltárása volt.

A rendezvény három magyar és egy angol nyelvű kerekasztal-beszélgetés formájában zajlott.

8

A kerekasztal-beszélgetéseken résztvevők listája:

Magyar nyelvű szekciók

Asztalos László – Biztosítási Felügyelet volt elnöke; **Bacsoni Dorottya** – XX. Század Intézet, igazgató; **Balás Gábor** – Hétfa Kutatóintézet; **Baranyi Márton** - Brain Bar Both Vilmos – Bottom Line Kft, közgazdász; **Baráth Etele** - c. egyetemi tanár, volt Európa Ügyi miniszter; **Boda György** – Budapesti Corvinus Egyetem, Vállalatgazdaságtan Intézet, egyetemi docens; **Csibe András** – Hétfa Kutatóintézet; **Deák András** - KRTK Világgazdasági Intézet, tudományos főmunkatárs; **Dóry Tibor** – Szent István Egyetem Menedzsment Campus Kompetencia Központjának igazgatója, egyetemi docens; **Éder Tamás** - Bonafarm Zrt, Vállalati kapcsolatok és kommunikációs igazgató; **Felföldi Zoltán** - közgazdász, politológus, vidéki gazdálkodó; **Dr. Fekete Dávid** – MCC Képviselő-vezető, győri képviselői központ; **Gallai Sándor** - MCC, Társadalom- és Történelemtudományi Iskola vezetője; **Dr. Hortay Olivér** – Századvég, kutatóintézet igazgató; **Hajdú András** – MCC Politikatudományi Műhely kutatótanára; **Halm Tamás** – Budapesti Gazdasági Egyetem, Üzleti Gazdaságtan Tanszék mesteroktatója, Közgazdasági Szemle főszerkesztője; **Hegedűs Tamás** - Századvég Konjunktúrakutató, senior makrogazdasági elemző; **Kovács Árpád** – Költségvetési Tanács elnöke; **Kutasi Gábor** – Nemzeti Közszerkeleti Egyetem; **Lovász László** – Nemzeti Közszerkeleti Egyetem, tudományos főmunkatárs; **Mike Károly** – ELTE ÁJK Közgazdaságtan és Statisztika Tanszék, tanszékvezető; **Németh Nándor** - Magyar Máltai Szeretetszolgálat jelenlét program; **Nobilis Benedek Emánuel** – Pénzügyminisztérium, főosztályvezető; **Nyeste Orsolya** - Erste Bank Hungary,

makrogazdasági elemző; **Dr. Pillók Péter** – Századvég, Társadalmi Folyamatok Kutatóintézet, igazgató; **Dr. Reszegi László** - BCE címzetes egyetemi tanár, közgazdász; **Sebestyén Géza** – MCC Gazdaságpolitikai Műhely vezetője; **Szabó Barna** – Egyensúly Intézet, vezető közgazdász; **Vojnits Tamás** - Magyar Fejlesztési Bank, Igazgató; **Zulik Ákos** – MCC Vállalkozáskutatói Műhely vezető oktatója

Angol nyelvű szekció:

Aranyi-Aszalós Vivien, az MCC Vállalkozáskutatói Műhelyének kutatója; **Gát Ákos Bence**, az MCC Brussel, Head of EU Affairs; **Thibaud Gibelin**, MCC Visiting Fellow; **Gladden Pappin**, a Külügyi és Külgazdasági Intézet elnöke; őexcellenciája **Alfonso Dastis Quecedo**, Spanyolország magyarországi nagykövete; **Richard Werner**, MCC Visiting Fellow,

A három magyar nyelvű szekció moderátora: **Szepesi Balázs**, az MCC Közgazdasági

Az angol nyelvű szekció moderátora: **Rodrigo Ballester**, az MCC Európa Tanulmányok Műhely vezetője